

Op de brug

NETWERK: SaRA - Antwerpen

CONTACT PERSOON: Helga Peeters

TELEFOON: 0468 12 82 61

MAIL : Helga.peeters@oggpa.be

WEBSITE : <http://sara.oggpa.be>

Twee personeelsleden (resp. 100% en 80% VTE) worden ingezet op de brug tussen GGz en de buurt van cliënten: enerzijds als vrijetijdstrajectbegeleider en anderzijds als buurtwerker in lokale, reguliere buurtwerkingen. Dit biedt de kans om vanuit een niet-categoriale en niet-problematische werking (geïntegreerde basiswerking) te bekijken hoe mensen met een psychische kwetsbaarheid een plaats kunnen krijgen in de samenleving en hoe ze ondersteund kunnen worden bij participatie aan het vrijetijdsaanbod.

Deze praktijk bewijst iedere dag zijn meerwaarde en gaat uit van een eenvoudige methodiek die makkelijk toe te passen is in iedere geïntegreerde en laagdrempelige basiswerking, als nauwe samenwerking tussen een organisatie binnen een GGz-netwerk en andere (welzijns)partners in de buurt.

Om deze praktijk mogelijk te maken is er een budget nodig om personeel aan te werven, de nauwe betrokkenheid van een GGz-organisatie als 'thuishaven' en daarnaast is er nood aan een jaarlijks werkings- en activiteitenbudget.

Deux collaborateurs (respectivement 100% et 80% ETP) sont employés pour faire le lien entre les soins en santé mentale et l'environnement de l'utilisateur, d'une part en tant qu'accompagnateurs de parcours de loisirs, et d'autre part en tant qu'animateurs de quartier dans des réseaux de proximité locaux classiques.

Ce projet permet d'analyser, sous l'angle d'un fonctionnement non catégoriel et non problématique (fonctionnement intégré de base), comment des personnes vulnérables sur le plan mental peuvent s'intégrer dans la société et comment les aider à participer à l'offre de loisirs.

Cette pratique prouve, tous les jours, sa plus-value et repose sur une méthode simple, facilement applicable dans tout fonctionnement de base intégré et accessible. Elle est le fruit d'une collaboration étroite entre une organisation d'un réseau de soins en santé mentale et d'autres partenaires de proximité (par ex. du secteur de l'aide sociale).

Cette pratique nécessite un budget pour le recrutement de personnel et l'étroite implication d'une organisation des soins en santé mentale en tant que « port d'attache ». Un budget annuel doit également être prévu pour les frais de fonctionnement et les activités.

1. Inleiding

Integratie in een sociaal netwerk en een zinvolle vrijetijdsbesteding zijn belangrijke onderdelen van een volwaardige deelname in de maatschappij, ook voor mensen met een psychische kwetsbaarheid. Uit onderzoek blijkt dat veel cliënten met een ernstige psychische kwetsbaarheid alleen wonen, niet betaald werken, weinig tot geen vrienden hebben en een grote nood hebben aan een informeel sociaal netwerk. Personen die eenzaam zijn en/of geen vrienden hebben, zijn minder tevreden met hun leefsituatie dan zij die sociaal verbonden zijn.

Mensen met een psychische kwetsbaarheid geven aan zelden of nooit een sport-, opleidings- of culturele organisatie te bezoeken. De (psychiatrische) zorg die ze nodig hebben is vaak voldoende toegankelijk, maar de stap naar het reguliere circuit van diensten, sociale integratie en ontspanning is erg moeilijk.

Nochtans is geweten dat sociale inbedding bijdraagt tot het herstel van mensen. Tijdens en na een opname in een psychiatrisch ziekenhuis wordt er ingezet op psychiatrische behandeling van symptomen en persoonlijk herstel. Maatschappelijke reïntegratie en sociaal herstel, als derde niveau van herstel, komt vaak te weinig aan bod. Als mens wil men een rol kunnen opnemen in een sociaal netwerk en in de maatschappij, op vlak van wonen, werken, leren en recreëren. Dit is essentieel om te komen tot weerbaarheid en een duurzaam herstel.

Vrijetijdsparticipatie of aansluiting vinden bij een geïntegreerde basiswerking¹ in de eigen buurt is een goede manier om het sociaal netwerk, ook buiten het ziekenhuis en de GGz, te verbreden en op die manier sociaal isolement te voorkomen. Zo kunnen cliënten ondanks hun psychische kwetsbaarheid volwaardige burgers worden.

Het Antwerpse SaRA-netwerk koos er binnen de themagroep "vrije tijd en ontmoeting" van functie 3 voor om in te zetten op samenwerking met bestaande geïntegreerde basiswerkingen en vrijetijdsaanbod, in plaats van een nieuw categoriaal aanbod voor vrije tijd en ontmoeting te creëren. Twee aspecten kunnen hierin onderscheiden worden.

De eerste is de personeelsinzet van buurtwerkers (resp. 50% en 60% VTE) met achtergrond in de GGz in bestaande lokale buurtwerkingen. Deze richten zich tot alle bewoners uit de buurt, maar hebben extra aandacht voor mensen met een psychische kwetsbaarheid: generalisten met een GGz-bril. Een vlottere en meer duurzame toeleiding en standvastigere continuïteit voor deze doelgroep is daarvan het resultaat.

Daarnaast zijn deze buurtwerkers ook vrijetijdstrajectbegeleiders (resp. 30% en 40% VTE) die zich richten tot volwassenen met een (ernstige) psychische kwetsbaarheid, die op zoek zijn naar een vrijetijdsbesteding (sport, cultuur, enz) of graag sociale contacten willen leggen. Het betreft cliënten waarbij motivatie, wensen en/of mogelijkheden aanwezig zijn om aansluiting te zoeken in het reguliere of doelgroepspecifieke aanbod, maar er uit zichzelf niet toe komen. De cliënten zijn woonachtig in het werkingsgebied van SaRA, dat de zorgregio's Antwerpen en Mortselsel omvat (+/- 610.000 inwoners).

---

¹ Een geïntegreerde basiswerking is een samenwerkingsverband tussen verschillende laagdrempelige lokale initiatieven die inzetten op participatie en integratie van maatschappelijk kwetsbare groepen. Deze groepen kunnen op informele wijze anderen ontmoeten in een ondersteunende omgeving. Voorbeelden zijn buurtwerkingen (zoals in dit project), ontmoetingscentra, wijkgezondheidscentra, inloophuizen, ...

2. Praktijkbeschrijving

Netwerkplatform functie 3 'rehabilitatie, herstel en sociale inclusie' heeft als doelstelling: *meer integratie, samenwerking en uitbreiding van het bestaande aanbod betreffende werk, vorming, vrije tijd en ontmoeting*. De buurtwerkers/vrijetijdtrajectbegeleiders focussen zich op de pijler 'vrije tijd en ontmoeting':

- **Wat betreft vrijetijdtrajectbegeleiding** bieden ze individuele trajectbegeleiding op het vlak van vrije tijd, ontmoeting en duurzame sociale reïntegratie. Mensen worden doorverwezen door allerlei partners of zoeken hen zelf op. Na een kennismakingsgesprek gaan ze samen met de cliënt op zoek naar een gepaste vrijetijdsbesteding of sociale context en werken ze aan het verkleinen van drempels tot een duurzame deelname. Door de grote vraag fungeren de trajectbegeleiders vaak enkel als expert in het vrijetijdsveld en volgt een individuele begeleider het traject op.
- **Wat betreft buurtwerk** zijn de buurtwerkers met GGz-achtergrond geïntegreerd in twee lokale basiswerkingen waar ze het team versterken, de participatiedrempels voor mensen met een psychische kwetsbaarheid verlagen en de toeleiding vanuit de GGz-partners naar de buurtwerkingen faciliteren. Ze werken mee in de dagelijkse werking door ateliers en activiteiten te begeleiden, participatieprojecten te organiseren en bij dit alles extra aandacht te hebben voor drempels en kansen voor mensen met een psychische kwetsbaarheid. Zo kunnen ze onvrijwillig afhaken van cliënten beter voorkomen en de groepsprocessen, en eventuele –conflicten, mee bewaken.

Een belangrijk gegeven hierbij is het kwartiermaken. Ze ondernemen acties ter bevordering van de gastvrijheid in de lokale samenleving voor mensen met een psychiatrische achtergrond. Ze willen een maatschappelijk klimaat stimuleren waarin:

- er meer mogelijkheden zijn voor volwassenen met een psychische kwetsbaarheid om erbij te horen naar eigen wens en mogelijkheden;
- volwassenen met een psychische kwetsbaarheid niet als 'psychiatrisch patiënt' worden beschouwd, maar als mens en burger;
- burgers en maatschappelijke organisaties openstaan voor kwetsbare groepen en rekening houden met drempels zij ondervinden.

Verbinding Vrijetijdtrajectbegeleiding & Buurtwerk: 1+1=3

De expertise rond geestelijke gezondheid en bepaalde problematieken kan door een nauwe verbinding met de GGz-sector snel ingeschakeld worden in de geïntegreerde basiswerking. Ook het wijkgerichte netwerk van welzijnsorganisaties rond deze basiswerking wordt aangesproken, bewustgemaakt en geïnformeerd over psychische kwetsbaarheid. GGz-collega's hebben voor vrijetijdsvragen een duidelijk aanspreekpunt.

Het belangrijkste uitgangspunt in deze methodiek is de gelijkwaardige relatie met een persoon met een kwetsbaarheid, een basis om samen te zoeken naar een gepaste, haalbare en uitdagende tijdsbesteding of sociaal netwerk. Zowel in een traject als in de buurtwerking spreken ze iedere persoon aan op zijn capaciteiten, eigen wensen en perspectieven, zonder nadruk te leggen op zijn verleden, beperking of problematiek.

3. Voornaamste partners in deze praktijk

De kernpartners voor deze praktijk zijn de initiatieven beschut wonen De Link en De Vliering die werkgever zijn voor de vrijetijdstrajectbegeleiders/buurtwerkers. Daarnaast zijn de buurtwerkingen Posthof en 't Pleintje, waar ook samenlevingsopbouw Antwerpen, de stad Antwerpen en CAW Antwerpen actief zijn, fundamentele partners.

De praktijk zit ingebed in de themagroep "vrije tijd en ontmoeting" van het netwerkplatform functie 3. Alle GGz-partners zijn mee betrokken, vooral als verwijzer, maar evengoed als klankbord voor de vrijetijdstrajectbegeleiders.

4. Resultaten van deze praktijk

Door verwijzende partners binnen de GGz wordt dit initiatief zeer positief geëvalueerd. Zij geven aan dat het voor hun cliënten een extra veiligheid biedt dat er een bekende in de buurtwerking aanwezig is. Ook een duidelijk aanspreekpunt rond vrije tijd blijkt een pluspunt.

De welzijnspartners van de buurtwerking zijn tevreden over de extra input en de mogelijkheid om iemand met GGz-expertise te laten meedenken bij de uitrol van activiteiten of projecten, met voldoende specifieke aandacht voor psychische kwetsbaarheid. Een direct aanknopingspunt naar de GGz en aanwezig zijn in de buurtwerking wordt zeer gewaardeerd.

Bij vrijetijdsaanbieders in het reguliere circuit ontstaat er gaandeweg meer ruimte om rekening te houden met de drempels voor onze doelgroep en vooral de openheid voor een gesprek hierover. Hier wordt nu ad hoc, via de trajectbegeleiding, op ingezet, maar een meer structurele aanpak is geboden. Binnen de betrokken buurtwerkingen is er meer aandacht voor mensen met een psychische kwetsbaarheid. Door het bijzonder project "Buurt in Bloei" wordt deze kwetsbaarheid ook steeds meer bespreekbaar. Veel bezoekers zijn ooit opgenomen geweest en door er in een ongedwongen sfeer over te praten, wordt dit minder een probleem en meer deel van het leven.

Vanuit de vrijetijdstrajectbegeleiding is er een goede toeleiding naar de buurtwerking en reguliere vrijetijdsbesteding. Vooral in de buurtwerkingen blijkt een duurzame deelname vaak haalbaar door de aanwezigheid van een bekend gezicht. Ook toeleidingen naar andere activiteiten in of rond de basiswerking gaan vlotter dan verwacht.

Door een groot succes in de aanmeldingen voor vrijetijdstrajectbegeleiding, is al wel een wachtlijst ontstaan. Voor cliënten op de wachtlijst functioneren de trajectbegeleiders reeds als een aanspreekpunt rond vrije tijd en geven ze als deskundige informatie omtrent het aanbod in de regio, terwijl de opvolging door een individuele begeleider van de cliënt wordt opgenomen.

In de buurtwerking, waar in totaal 1,10 VTE wordt ingezet, wordt psychische kwetsbaarheid meer bespreekbaar, ontdekken mensen sterktes in zichzelf en wordt een brug gecreëerd door een laagdrempelig informeel contact. Omwille van het laagdrempelige, niet-categoriale karakter van de basiswerking hoort numerieke registratie van de bezoekers, hun profiel en/of deelnames hier niet bij. Wel valt op dat door een duidelijk aanspreekpersoon met GGz-deskundigheid vele GGz-partners cliënten doorverwijzen naar deze buurtwerking.

Informatie met betrekking tot vrijetijdstrajecten werd wel cijfermatig bijgehouden. De vrijetijdstrajectbegeleidingsmethodiek is echter niet gebaseerd op een behandelrelatie en er worden

aan cliënten geen vragen over een diagnose of eventuele opnames gesteld. De psychische kwetsbaarheid komt echter wel tot uiting tijdens de begeleidingsgesprekken met cliënten.

Er werd daarnaast 0,70 VTE ingezet voor vrijetijdstrajectbegeleiding in 2014. Volgende cijfers zijn daarbij relevant:

Aanmeldingen:

Van de 74 personen die een traject gestart zijn, zijn er:

- 36 doorverwezen door een hulpverlener ;
- 7 die zelfstandig contact opnamen
- 11 ingestapt vanuit een informeel contact in de buurtwerking
- 20 van wie het onbekend is

Toeleidingen:

- Aantal personen die startten met een vrijetijdstraject: 74
Gemiddeld aantal begeleidingscontacten per cliënt: 3,44
- Van de 55 personen die een traject naar eigen tevredenheid hebben afgerond werden er:
  - 32 toegeleid naar reguliere vrijetijdsbesteding (waarvan 13 later afhaken)
  - 23 toegeleid naar een basiswerking met GGz-personeel (waarvan 3 later afhaken)

De toeleiding naar de basiswerkingen blijkt dus erg duurzaam.

5. Conclusies

Op volgende vlakken is er duidelijk sprake van een meerwaarde:

- Sensibilisering bij reguliere partners over drempels voor mensen met een psychische kwetsbaarheid en om samen te werken voor een cliënt, aan een project of op structureel niveau. De nabije samenwerking met welzijnspartners in de buurt, biedt mogelijkheden. Tegelijk fungeren de buurtwerkers als aanspreekpunt rond psychische kwetsbaarheid voor de partners in de wijk.
- Individuele trajectbegeleiding op maat naargelang wensen en noden van de cliënt.
- De bestaande geïntegreerde wijkwerking wordt ondersteund en versterkt. Daardoor wordt de omgang met mensen met een psychische kwetsbaarheid en het faciliteren van activiteiten met een zo laag mogelijke drempel verbeterd in een context dicht in de buurt.
- Door de nauwe samenwerking kan er vanuit de basiswerking snel beroep gedaan worden op expertise binnen de GGz-sector. De eerstelijnswerking wordt hiermee ondersteund en kan snel en juist handelen bij ernstige problematieken.
- De basiswerking is, als niet-categoriale en niet-problematische context, een ideale omgeving om informele trajecten op te starten en op een natuurlijke wijze een netwerk op te bouwen. Zo wordt de cliënt steeds meer burger.
- Vanuit verschillende organisaties binnen het netwerk is er een vlotte toeleiding van cliënten naar de niet-categoriale basiswerking. Er is een aanspreekpunt voor doorverwijzende collega's en mensen voelen zich veilig door een bekende naam of gezicht.
- Mensen met een psychische kwetsbaarheid worden binnen de basiswerking van dichtbij opgevolgd en ook na afronding van een vrijetijdstraject wordt er na enkele maanden opnieuw contact opgenomen. Deze continuïteit van zorg en aandacht voor deze cliënten is een grote meerwaarde.
- Zowel in de buurtwerking als in vrijetijdstrajecten worden cliënten benaderd vanuit een grote gelijkwaardigheid. Ze worden aangesproken op hun krachten en wensen voor de toekomst. Mensen gaan hun eigen krachten en capaciteiten ontdekken, wat in het buurthuis regelmatig tot een vrijwillig engagement leidt.

- De laagdrempeligheid van zo'n basiswerking, hier in buurtwerkingen, is zeldzaam en erg waardevol. Door de presentie van buurtwerkers en vrijwilligers voelt het als een (tweede) thuis, waar mensen 'gewoon' zichzelf kunnen zijn. Er is plaats voor de ander in de maatschappij in een niet-bedreigende context. Bovendien worden niet-evidente ontmoetingen gefaciliteerd, waarmee nieuwe stapjes in de richting van de samenleving worden gezet.

Daarnaast zijn er uitdagingen voor de toekomst:

- Het aanbod van vrijetijdstrajectbegeleiding heeft veel succes, wat wijst op een duidelijke nood die in de hele sector wordt gevoeld. Deze vorm van begeleiding is echter intensief en trajecten zijn vaak langdurig. Daardoor is er weinig plaats voor nieuwe aanmeldingen of groeit de caseload snel aan.
- De duurzame toeleiding van zeer kwetsbare mensen naar een basiswerking zonder personeelsinzet vanuit de GGz blijkt heel moeilijk. Ook zijn dergelijke laagdrempelige basiswerkingen dun gezaaid.
- Hier en daar worden de buurtwerkingen teveel beschouwd als een verlengstuk van de geestelijke gezondheidszorg. Het niet-categoriale gaat verloren wanneer voornamelijk mensen met een psychische kwetsbaarheid worden aangetrokken. De personeelsequipe in de betrokken buurtwerkingen is zeer klein en het vraagt aandacht voor de draagkracht bij dit team in het omgaan met cliënten met een complexe psychische kwetsbaarheid.
- De noodzaak aan kwartiermaken is erg duidelijk in het reguliere vrijetijdscircuit, maar er is ook nood aan destigmatisering bij cliënten zelf en hulpverleners van GGz-partners.

Jolien Legrand, Vrijetijdstrajectbegeleiding De Link vzw & Buurtwerking 't Pleintje
Dorien Dierckx, Vrijetijdstrajectbegeleiding De Vliering vzw & Buurtwerking Posthof